

Az Európai Unió szociális dimenziója

I. Fogalmak:

Beveridge-jelentés: 1942 végén születik meg. Célja a háború utáni időszakra egy komplett állami szociális rendszert kialakítani. Ez tartalmazza a társadalombiztosítást, valamint a csatolt szolgáltatásokat. Radikálisan új rendszer vázlatát jelenti, de ez nem a semmiből jön létre, hanem ráépül az előző rendszerre (*pl. USA-New Deal*).

Bismarck-i szociális biztonsági rendszer: 1880, az első szociális biztonsági rendszer. Munkahelyi balesettel, időskorral, betegséggel szemben. Társadalombiztosítási-típusú ellátások jellemzik.

A szociális biztonság funkcionális definíciója: A szociális biztonság olyan politikai eszközkészlet, amelynek az alapvető funkciója: meghatározott társadalmi kockázatok pénzügyi következményeinek a kompenzálása.

A szociális biztonsági rendszer csoportjai: Jövedelemhelyettesítő,- valamint jövedelempótló rendszerek.

A szociális biztonsági rendszerek első generációja: 1880-tól az I. világháborúig. Főként három kockázat ellen nyújt védelmet: munkahelyi baleset, munkahelyi betegség-, valamint egészségbiztosítás idős korban.

A szociális biztonsági rendszerek második generációja: Munkanélküli biztosítás, családbiztosítások (*gyermekszülés*). A második generációs rendszer sok kérdést vet fel: miért munkanélküli (*tehet-e róla vagy sem*), a család életébe beavatkozhat-e az állam.

RMI: 1988-ban vezették be ezt a rövidítést Franciaországban. Jelentése: beilleszkedési minimum-jövedelem.

A szociális védelem alapkérdései az Európai Unióban- Hajdú József¹ (Az Európai Unió szociális dimenziója. Szerkesztette: Gyulavári Tamás)

A z Európai Unióban a szociális biztonsági rendszerek szabályozása és működtetése alapvetően a tagállamok hatáskörében marad. Minden tagállam felelős a saját szociális biztonsági rendszerének létrehozásáért, működtetéséért, szabályozásáért és finanszírozásáért. Ezzel szemben a Közösség hatáskörébe tartozik egyrészt a tagállamok szociális biztonsági rendszereinek koordinációja, másrészt a nyitott koordinációnak eszközrendszerének köszönhetően megkezdődött a nemzeti szociálpolitikák közelítése egymáshoz.

I.1.A szociális biztonság fogalma:

A világ országaiban eltérően értelmezik. Ha szociális biztonságról beszélünk, akkor **bizonyos értelemben mindig valamilyen szociális válsághelyzet és annak lehetséges kezelése**

¹ http://szocanszek.unideb.hu/~kiadvanyok/Az_EU_Szoc_Dim_2004.pdf

húzódik meg a háttérben. A gyakorlatban a szociális biztonsági rendszerek különböző formái és dominanciái az egyes országokban, de van közös elem.

A szociális biztonsági rendszerek működését szolgáló **újraelosztás mögött három alapelv** húzódik meg:

- az **állami**, biztosítási típusnál a **szerzett jog**, illetve a **kölcsönösség**,
- -az **egyéni helyzet**hez (pl. jövedelemvizsgálathoz) kötött típusnál a **rászorultság**,
- -az **univerzális típus**nál az **egyenlőség elve**.

A szociális biztonsági rendszerekkel szembeni elvárások:

- *mindenki számára garantálnia kell a megélhetéshez szükséges minimális jövedelmet,*
- *-a túlnyomó többségükben jövedelemarányos juttatások révén védeniük kell az elért életszínvonalat,*
- *-elő kell segíteniük a társadalmi be-, illetve visszailleszkedést.*

Az 1408/71/EGK rendelet 4. cikk (1) bekezdése a **szociális biztonsági ellátások köreiről**:

- *-betegségi és anyasági ellátások,*
- *-rokkantsági ellátások,*
- *-öregségi ellátások,*
- *-hozzátartozói nyugellátások,*
- *-baleseti ellátások,*
- *-halálozás esetére szóló ellátások,*
- *-munkanélküli-ellátások,*
- *-családi ellátások.*

Az EU szociális kérdéseivel foglalkozó irodalomban találunk olyan álláspontot is, amely szerint a szociális biztonsági rendszert az alábbi pillérekre (3) kell bontani:

I. pillér - *állami szociális ellátórendszer: állami, kötelező szociális ellátások.*

II. pillér - *kiegészítő/munkahelyi rendszerek: Franciaországban, Svédországban, Finnországban ezek fontos elemei a szociális biztonsági rendszernek. (Probléma a szabad munkaerő-áramlás vonatkozásában).*

III. pillér - *magánbiztosítás, illetve egyéb magán jellegű gondoskodás.*

I.2. A szociális védelem fogalma:²

A szociális védelem (az Európai Bizottság és közösségi joghasználat szerint) magában foglalja a szociális biztonságot. a szociális védelmet alkotó politikák és programok elsősorban ezeken a területeken jelennek meg:

- *munkaerő-piaci politikák,*
- *társadalombiztosítás,*
- *szociális segélyezés,*

² http://szocetanszek.unideb.hu/~kiadvanyok/Az_EU_Szoc_Dim_2004.pdf

- *mikroszintű és területi alapon szervezett szociális ellátórendszerek,*
- *gyermekvédelem, családtámogatás.*

A szociális védelem célja:

- *a rászorulóknak szociális ellátása,*
- *az új munkaerő-piaci feltételekhez való alkalmazkodás, és a gazdasági teljesítőképesség elősegítése (azaz a magas szintű szociális védelem kedvezően hat a versenyképességre).*

A szociális védelem annyiban lép túl a szociális biztonság funkcióin, hogy a passzív pénzbeli támogatás mellett aktív, természetbeni eszközökkel – családsegítés, idősgondozás-támogatja a társadalomba történő integrációt!

2. A tagállamok szociális ellátásainak áttekintése:

A kontinentális modellhez tartozó tagállamokban a szociális védelmi rendszerek gyökerei a XIX. század második feléig, az ún. **bismarcki társadalombiztosítási rendszer** létrejöttéig nyúlnak vissza. Ebben az időben a munkavégzésből származó jövedelem a létfenntartás egyedüli forrása. **A szociális ügyekben** az államnak be kellett avatkoznia, erre politikai értelemben is szükség volt. Első megoldási mód erre a bismarcki állami, kötelező biztosítás. A két világháború között- illetve némely államokban csak a második világháború után- az **univerzális rendszer** kialakulása. Azaz, egyetemleges támogatás minden állampolgár részére. Alanyi jogon minden állampolgár részesült szociális ellátásban. Ebben a rendszerben egészségügyi és jóléti támogatásokat nyújtottak és arra törekedtek, hogy a társadalom minden tagja legalább minimális szintű megélhetési forrással rendelkezzen. Végleges formájában a skandináv államokban, a 60-as években alakult ki az univerzális szociális védelem rendszere. Mindkét ellátást időben jóval megelőzve jött létre a szociálisan rászorult személyeket jövedelemvizsgálat alapján támogató szociális segélyezési rendszer.

Összességében elmondhatjuk: A tagállamok szociális ellátórendszerének mindegyikében található valamilyen típusú szociális védelem a következő klasszikus kockázatok fedezésére.

- *öregség,*
- *családfenntartó elvesztése,*
- *rokkantság, keresőképtelenség,*
- *anyaság és gyermeknevelés,*
- *munkanélküliség.*

3. A szociális védelem körében megjelenő ellátások három típusa:³

A szociális védelmi ellátások három fő típusa:

- *biztosításon alapuló ellátások,*
- *univerzális ellátások,*
- *segélyezés.*

³ http://szocetanszek.unideb.hu/~kiadvanyok/Az_EU_Szoc_Dim_2004.pdf

3.1. Biztosításon alapuló ellátások:

A társadalombiztosítási típusú rendszerek lehetnek járulékfizetésből (foglalkoztató és biztosított személy fizeti) és nem járulékfizetésből (az ellátások fedezetét az állami költségvetésből biztosítják) finanszírozottak.

A rendszer jellemzői:

- mind a befizetések, mind, pedig az ellátások a korábbi jövedelemhez igazodnak,
- a rendszer fenntartja a biztosított személyek között meglévő jövedelemkülönbségeket,
- a biztosításban való részvétel- a jogszabályban meghatározott munkavégző személyek számára- kötelező,
- kölcsönösség: a biztosított személy részére, reális érzet későbbi ellátásainak fedezésére.

A XX. század utolsó évtizedében: A társadalombiztosítási típusú rendszerek meggyengülése. A legfontosabb probléma a felosztó-kirovó rendszerben tartósan felborult a járulékot fizetők és az ellátásban részesülők aránya. A rendszer tehát nem fenntartható ilyen formában. Az atipikus munkavégzés a maga „rendszertelenségével”(a jövedelem gyakorisága és nagysága folyamatosan változik) nem kompatibilis a statikus és merev társadalombiztosítási rendszerrel.

3.2. Univerzális ellátások:

Az ellátással szembeni elvárás nem a rászorulókat támogatása, hanem a társadalom egészét érintő jólét, illetve egzisztenciális biztonság megteremtése. Működési elve tehát az egyenlőség. Alanyi joggal járnak. Adóból finanszírozzák. Adminisztrációjáért az állam felel.

Címzettjei (3 csoport):

- a társadalom minden tagjának járó ellátások (pl. állampolgári nyugdíj),
- csak egy speciális csoportnak járó ellátások (pl. alanyi joggal járó rokkantsági ellátás),
- egy speciális csoport meghatározott tagjainak járó ellátások (pl. alanyi joggal járó ellátás, de csak az elsőszülött gyermek után).

3.3. Segélyezési típus:

A segélyezési rendszer alapvető szervező elve a rászorultság (szociális szükséghelyzetben lévőknek). A rászorulókat kiválasztása vagyoni vagy jövedelemtesztek segítségével történik. A segélyezési rendszert adókból finanszírozzák, adminisztrációját a helyi önkormányzatok és ritkábban a központi kormányzat szervei végzik. (A skandináv országok nyugdíjrendszerében keverednek az univerzális és a biztosítási alapú ellátások, pontosabban együtt alkotják a kedvezményezett nyugdíját. Németországban a munkanélküli-segély jövedelemvizsgálathoz kötött, ami egyébként a segélyezési ellátások sajátossága).

4. A tagállamok szociális védelmi modelljei: ⁴

⁴ http://szocantsepek.unideb.hu/~kiadvanyok/Az_EU_Szoc_Dim_2004.pdf

- **bismarcki modell:** biztosítási típusú rendszer, amely munkavégzéshez kötött hozzájáruláson alapul (pl. Ausztria, Németország, Franciaország, Belgium),
- **beveridge-i modell:** az univerzális és a segélyezési típusú ellátórendszer keveréke (pl. Írország és Nagy-Britannia, bizonyos mértékig Daniára is jellemző),
- **skandináv modell:** univerzális rendszer, amelyben az ellátások alanyi jogon járnak (pl. Finnország, Svédország),
- **vegyes modell:** a fenti három keveréke (pl. Görögország, Portugália, Spanyolország).

A fenti típusok között jelentős eltérések vannak a rendszerek finanszírozása (miből nyújt ellátást), a személyi hatály (kinek nyújt ellátást) és a tárgyi hatály (milyen ellátást nyújt) vonatkozásában.

4.1. A biztosítás típusú bismarcki modell:

Munkavégzéshez kötött, biztosítási elven nyugvó szociális védelmi rendszer. **A biztosítás célja**, hogy az elsődleges jövedelemszerző tevékenységből származó jövedelmét ideiglenesen vagy tartósan elvesztő biztosított személy korábbi életszínvonalát fenntarthassa. A munkavállalók és az önálló vállalkozók jövedelemarányos járulékot fizetnek, amely egyben feljogosítja őket az ellátásra. Ezt egészíti ki a munkáltató által fizetett – ugyancsak jövedelemarányos – járulék. **Az ellátások**- kivéve az egészségügyi szolgáltatást és a családi pótlékot- a korábbi jövedelemhez igazodnak. Amíg a biztosítottnak van saját jövedelme, addig járulékot fizet, majd amikor valamilyen szociális kockázat miatt nem tud munkát végezni, arra az időszakra társadalombiztosítási ellátásban részesül. A biztosítási típusú modellhez tartozó tagállamokban **az egészségügyi szolgáltatásokat** is biztosítási alapon szervezik meg. A szolgáltatások finanszírozása ugyancsak járulékokból történik, az egészségügyi szolgáltatás a járulékfizetés mértékétől függetlenül jár. Az egészségügyi szolgáltatásokat **magánszolgáltatók** végzik, és a szolgáltatások ellenértékét a velük kötött finanszírozási megállapodás keretében az állami társadalombiztosítás nekik fizeti ki. A biztosítási rendszerből valamilyen oknál kimaradó vagy az ellátásokat teljes egészében kimerítő személyek esetében szinte mindig megjelenik a **segélyezés**. A segélyek folyósítását **jövedelemvizsgálat előzi meg**, ennek okai: szüksége van-e a segélyre, illetve mennyire van szüksége jövedelme kiegészítéséhez.

A társadalombiztosítási típusú rendszerekben kiemelkedően fontos szerepe van a családon belül a családfőnek, mert a szociális biztonság megteremtése rendszerint az ő társadalombiztosítási státuszától függ. Ez a felfogás, azonban egyre meghaladottabbá kezd válni. Kialakult egy **új irányzat**, amely a szociális biztonsághoz való jog individualizációját tűzi zászlajára: mindenki saját jogán és ne hozzátartozói jogon részesüljön valamely szociális ellátásban.

4.2. Az angolszász, beveridge-i modell:⁵

A Beveridge-terv (1942) az alapja, mely három követelményt tartott szem előtt:

⁵ http://szocetanszek.unideb.hu/~kiadvanyok/Az_EU_Szoc_Dim_2004.pdf

1. országos szintű minimumellátást biztosító szociális ellátórendszer létrehozása,
2. minden állampolgárnak járó ellátás megteremtése,
3. a rászorultsági vizsgálat megszüntetése. *(Ez a követelmény napjainkra már megváltozott és mindkét országban – Nagy-Britannia és Írország- kiterjedten alkalmazzák a rászorultság vizsgálatát a szociális ellátások megállapításánál.)*

Érvényesül benne az **univerzalitás elve**, azaz minden állampolgárnak legalább minimális szintű szociális védelmet kell biztosítani és minél nagyobb számú szociális kockázatra kell a szociális védelmet kiterjeszteni. Érvényesül még benne az **egységesség elve**, melynek jelentése: a szociális védelmi rendszeren belül mind a jogok (*fix összegű ellátások*), mind, pedig a kötelezettségek (*fix összegű hozzájárulás*) azonosak. Az **integráció elve** is érvényesül benne, mely technikai és társadalmi integrációt takar. **A technikai integráció segítségével egyrészt** arra tettek kísérletet, hogy **integrálják** a három tradicionálisan elkülönült szociális védelmi intézményrendszert, nevezetesen a társadalombiztosítást, az alanyi jogon járó ellátásokat és a segélyezést. Másik síkjaként **központosított szociális ellátórendszert, társadalombiztosítási minisztériumot** hoztak létre.

Nagy-Britanniában és Írországban a szociális ellátások bevételeit túlnyomó részben a munkáltatók és a munkavállalók fix összegű befizetései képezik. Ezzel szemben **Dániában** a rendszert adóbevételből, elsősorban a személyi jövedelemadóból fedezik. Nagy-Britanniában és Írországban a rendszer alapvető célkitűzése, hogy minimális összegű szociális ellátást garantáljon. **Az ellátások folyósításának** mindkét országban feltétele, hogy az igénylő meghatározott járulékfizetési idővel rendelkezzen. **Ebben a modellben** a skandináv univerzális modellhez viszonyítva jóval kisebb az ellátások összege, és megállapításánál gyakran alkalmazzák a jövedelemvizsgálatot.

Azok számára, akiknél a jogosultsági feltételek nem állnak fenn, vagy akik már kimerítették a rendelkezésre álló jogosultságokat, ebben a rendszerben is megjelenik a szociális segélyezés a háttérben. A szociális segélyek összege alacsonyabb a szociális ellátásoknál. **A szociális ellátás és a segély között** mindössze **az a különbség**, hogy az ellátást jövedelemvizsgálat nélkül folyósítják, míg a segélyezés esetén a jövedelemvizsgálat kötelező. **Az egészségügyi szolgáltatások** a szociális védelemhez tartoznak, **adóból fedezettek**- kivéve a pénzügyi ellátásokat- és mindenki számára ingyenesek. Az egészségügyi szolgáltatásokat **túlnyomó részben** állami szolgáltatók nyújtják. **Az adminisztrációt** állami, centralizált szervek végzik, és a szociális partnerek csak marginális szerephez jutnak.

4.3. A skandináv modell:⁶

Svédországban, Finnországban, de bizonyos vonatkozásában Dánia jellemzője is a szociális védelmi rendszer **alapvetően univerzális jellege**, ahol **egy meghatározott szintű szociális alapellátás** minden állampolgár számára alanyi jogon jár. Azok, akik munkát végeztek, ezt a minimális ellátást kiegészíthetik járulékfizetésen alapuló, kötelező, szakmai alapú biztosítási ellátásokkal. **A rendszer finanszírozása** alapvetően – de nem kizárólagosan- adóbefizetésekből történik. Az egész szociális védelem egyetlen egységes állami rendszer keretében működik. A végrehajtásban mind a központi, mind pedig a helyi igazgatási szervek részt vesznek. A munkanélküli- ellátó rendszer önkéntes alapon működik, az igazgatás feladatait a szakszervezetek végzik.

4.4. Vegyes modell:⁷

⁶ http://szocanszek.unideb.hu/~kiadvanyok/Az_EU_Szoc_Dim_2004.pdf

⁷ http://szocanszek.unideb.hu/~kiadvanyok/Az_EU_Szoc_Dim_2004.pdf

A negyedik csoportot a periféria országai (*Görögország, Olaszország, Spanyolország és Portugália*) jelentik, ahol a szociális védelmi rendszer vegyes megoldásokat mutat. Főbb jellemzői:

- *nagyon erősen jelen van a bismarcki biztosítási tradíció, amelyhez egy nagyvonalú nyugdíj-megállapítási szabály társul,*
- *nincs állami minimumjövedelmet biztosító ellátás,*
- *a társadalom nagy része kimarad a szociális védelmi ellátórendszerekből,*
- *az állami egészségügyi ellátórendszer univerzális és standardizált ellátásként mindenki számára biztosít egészségügyi szolgáltatásokat,*
- *a szakmai vagy foglalkozási alapon szervezett biztosítási alapok és a szociális partnerek fontos szerepet játszanak a modell működtetésében (kivéve egészségügyi ellátás, mert itt az államilag irányított egészségbiztosítást fokozatosan felváltja az adófizetésekből finanszírozott megoldás).*

5. A szociális védelmi rendszerek szervezeti struktúrája:⁸

Az EU első 15 tagállamában a szociális ellátást végző intézményrendszer szervezeti struktúrájára a következő sajátosságok jellemzőek:

- **angolszász modell:** az egész igazgatás egyetlen központi állami szerv kezében összpontosul, a szociális partnerek és a kedvezményezettek bevonása az igazgatásba marginális,
- **skandináv modell:** az ellátások szintén egy rendszerhez tartoznak, de a tényleges igazgatási feladatok decentralizáltak, a szociális partnerek szerepet kapnak az igazgatásban,
- **kontinentális vagy bismarcki modell:** az adminisztráció meglehetősen szétterjedt, több- ágazati vagy szakmai alapon szerveződő – ún. félautonóm ellátórendszer működik.

Ez nem abszolút értelemben értendő. A legtöbb országban – még ott is, ahol szervezeti pluralizmus érvényesül- az állam szerepe meghatározó az igazgatásban és a felügyeletben, de az állam mellett a magánszféra is egyre nagyobb szerepet kap.

Ferge Zsuzsa: Szociális Európa /Európai Jelentés- Árnnyalatok/ Európai füzetek 14.
Az Európai Unió Szociális Biztonsága (2004)

I.1. Bevezetés:

1958: Az Európai Gazdasági Közösség megalakulása, melynek célja: egy közös piac megvalósulása, melynek keretei között biztosított a négy alapvető szabadság- áruk, szolgáltatások, tőke, személyek- szabad mozgása.

⁸ http://szocantarszek.unideb.hu/~kiadvanyok/Az_EU_Szoc_Dim_2004.pdf

Az Amszterdami Szerződéssel módosított Alapító Szerződés 5. cikke tartalmazza a szubszidiaritás elvét, mely lehetővé teszi, hogy „azokon a területeken, amelyek nem tartoznak kizárólagos hatáskörébe, a szubszidiaritás elvének megfelelően a Közösség csak akkor és annyiban jár el, amennyiben a tervezett intézkedés céljait a tagállamok nem tudják megfelelően megvalósítani, és ezért a tervezett intézkedés terjedelme vagy hatása miatt azok közösségi szinten jobban megvalósíthatók”.

A tagállamok sohasem kívánták közösségi szintre emelni a szociálpolitikát, különösen nem a szociális biztonsági rendszerek működtetését.

A szerződés 42. cikke így kizárólag a nemzeti szociális biztonsági rendszerek koordinációjára ad felhatalmazást, ezért a szociálpolitika alapvető kérdései az Európai Unión belül nemzeti hatáskörben maradtak.

Nem létezik egységes európai szociálpolitika, nincsenek közösségi rendelkezések a tagállamok ellátórendszereinek működtetésére vonatkozóan. Mindez azzal magyarázható, hogy a gazdasági integráció megvalósulása és kiteljesedése mellett a tagállamok szociálpolitikájuk alakítását illetően nemzeti szuverenitásuk megőrzésére törekedtek, és az unió tagállamainak szociális védelmi, szociális biztonsági rendszerei pontosan mély,- történelmi, gazdasági, társadalmi, és kulturális- kötődéseik folytán alakultak sokszínűvé. A tagállami rendszerek eltérőek, számos sajátosságot hordoznak magukban, ebből adódóan bonyolult lenne egységes, ún. harmonizációs közösségi szabályozás alapján működtetni azokat. Ezért a közösségi szociális biztonsági koordinációs jog úgy hangolja össze a nemzeti rendszereket, hogy meghatározza az egyes rendszerekben kialakított jogosultságok nemzetközi alkalmazási területét.

I.2. A szociális biztonság fogalma:

Meghatározása sok problémát vet fel. Az európai történelmi fejlődés során két szociális biztonsági rendszer alakult ki: a kontinentális típusú bismarcki és az angolszász hagyományokra támaszkodó beveridge-i rendszer.

Bismarcki rendszer: a kölcsönös segélyezési kezdeményezésekre épülve a gazdaságilag aktív népesség egyes, jól meghatározható kategóriáit biztosította bizonyos káresemények bekövetkezése esetén (*Németországban 1883-ban- betegbiztosítási tv., 1884-ben - balesetbiztosítási tv., 1889- öregségi- és rokkantsági biztosítási törvény elfogadása*).

Először Németországban vezették be. Jövedelemfüggő ellátások jellemezték. A modell a munkáltatók, és a munkavállalók járulékbefizetéseiből finanszírozza az ellátásokat, és közöttük a szolidaritást juttatja érvényre. A rendszer alapvetését követő professzionális biztonsági rendszerek alakultak ki Ausztriában, Belgiumban, Franciaországban, a közép-kelet-európai országokban és a dél-nyugati államokban.

Beveridge-i szociális biztonsági rendszer: az 1601-ben elfogadott brit szegénytörvényre kívánt újszerű választ adni. A teljes népesség számára nyújtott min.-jövedelem biztosítása vált hangsúlyossá. Ez az univerzális szociális biztonsági modell, amely az adóból finanszírozza az ellátásokat (*általában fix összegű*). Az atlanti országokban- Nagy-Britannia, Írország, Hollandia- alakult ki. Hatást gyakorolt a skandináv államok szociális biztonsági rendszereire is.

Ezek a klasszikus modellek „vegytisztá” formában sehol sem léteznek, ugyanis az egyes országok történelmi, gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődése erős hatást gyakorol mind a saját, mind a más államok szociális biztonsági rendszereinek alakulására.

A szociális biztonság fogalmának definiálása nehéz feladat, hiszen a rendszerek sokfélesége okán nem lehet meghatározni egyetlen általánosan elfogadott jelentést sem. Az egyes szociális biztonsági szabályozások az ellátások tartalmát rögzítik. Vagy a különböző ellátási rendszereket sorolják fel, vagy a kettőt kombinálják.

1952: ILO (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet) egységes fogalomértelmezésre törekedett. A szociális biztonság minimális standardját a 102.számú egyezménye tartalmazza, amely meghatározza a kilenc szociális biztonsági kockázatot, melyeket az aláíró államok szociális biztonsági rendszereinek le kell fedniük. **Ezek:** 1. az egészségügyi ellátás, 2. a táppénz, 3. az anyasági ellátás, 4. foglalkozási megbetegedések esetén, 5. rokkantsági ellátások, 6. a hátramaradottak ellátásai, 7. az öregségi ellátások, 8. a munkanélküliségi ellátások, 9. a családi ellátások. Mára néhány eleme idejét múlta, míg napjaink legújabb kockázatai nem lelhetők fel benne.

Általános értelmezési keret szerint: a szociális biztonság olyan politikai eszköztárat jelent, amely az egyén élete során felmerülő számos szociális kockázat bekövetkeztekor jelentkező pénzügyi következmények fedezésére szolgál. Olyan rendszer, melynek keretében a társadalom védelmet nyújt az egyének számára a gazdasági veszteségek veszélyeivel- és azok speciális költségeivel szemben, a társadalmi szolidaritás megvalósulásával.

Milyen ellátásokról lehet szó? Léteznek természetben nyújtott, ill. ún. jövedelem-helyettesítő és jövedelem-kiegészítő ellátások. **Jövedelem-helyettesítő ellátások:** amikor jövedelemszerző tevékenységünk valamilyen okból – átmenetileg vagy tartósan- megszakad (pl. betegség, rokkantság, munkanélküliség) **Jövedelem-kiegészítő ellátások:** kivételes vagy rendkívüli költségek fedezésére szolgálnak, pl. a természetbeni egészségügyi ellátással-, az orvosi kezeléssel-, vagy a gyerekneveléssel megnövekedett kiadásaink fedezését célozzák.

Összefoglalva: a szociális biztonság nemzetközi és hazai fogalomköre a betegség, az anyaság, a gyermeknevelés, a foglalkozási megbetegedés, a munkahelyi baleset, a rokkantság, az idősor, a munkanélküliség, és a halál esetén nyújtott természetbeni és pénzbeli ellátásokat foglalja magába. Az Európai Közösség, illetve az országok nemzeti jogalkotásában különös hangsúlyt kap a kockázatok megelőzése.

1.3. A szociális biztonság koordinációja:

A tagállamok hatáskörébe tartozik a szociális biztonsági rendszereire vonatkozó nemzeti szabályozás kialakítása, az egyes rendszerek szervezése, működtetése, finanszírozása, és személyi körének meghatározása.

A tagállami rendszerek egymástól esetenként nagymértékben eltérnek, ami összehangolás hiányában a szabad munkaerő mozgásának (*1. alapszabadság*) érvényesülését akadályozná. A tagállamok az Európai Gazdasági Közösség megalapítását követően felismerték, hogy a munkaerő szabad áramlását gátolná, ha a Közösségen belül mozgó munkavállalók és családtagjaik szociális biztonsági ellátáshoz nem jutnának, vagy a már megszerzett jogukat nem érvényesíthetnék egy másik tagállamban.

A személyek szabad mozgásának, illetve a tagállamok szociális biztonsági rendszereire vonatkozó koordináció közösségi jogi alapját a Szerződés 39-42. cikke fektette le.

Az Európai Tanács 1958-ban a 3/58 EGK és a 4/58 EGK rendeletet adta ki, majd 1971-ben megalkotta a migráns munkavállalók-, önálló vállalkozók-, és családjaik szociális biztonságáról szóló 1408/71 EGK rendeletet, amely ennek végrehajtását célozza.

Ezek minden európai uniós tagállamban teljes egészében közvetlenül alkalmazandó és jogilag kikényszeríthető. (*Az EU talán legbonyolultabb jogszabályaivá váltak*). **A koordinációs rendeletek alkalmazása** lehetővé teszi, hogy a jogállamok által szabályozott jogosultsági kritériumokról pontos képet kapjunk. Segíti, hogy a szociális védelmi rendszerek a lehető legjobb gyakorlatot kövessék.

II. Az 1408/71 EGK Koordináció Rendelet

II/1. A koordinációs rendelet alapelvei: a rendelet megalkotása a lakóhelyükről más tagállamba települő és általában fizikai munkát végző munkavállalók, és családtagjaik szabad mozgásának elősegítését célozta. Napjainkban azonban a jól képzett, magasan kvalifikált, más tagállamban többnyire rövidebb időtartamra munkát vállaló személyek mozgása a jellemző.

A négy fő koordinációs alapelv:

1, 3.(1) cikk - az egyenlő elbánás elve: az EU bármely tagállamában munkát vállaló uniós polgár az adott tagállam polgáraival azonos elbánásban részesül. Az állampolgárságon alapuló nyílt vagy rejtett diszkrimináció tilalma.

2, 13.(1) cikk- a lex loci laboris alapelve: a munkavégzés helye szerinti tagállam jogrendjét kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy mely tagállamban van az érintett személy lakóhelye. Oka, hogy ne maradjon ki valamely ellátásból.

3, 10. cikk- a szerzett jogok megtartása: bármely tagállam jogszabálya alapján szerzett ellátásra való jogosultság nem csökkenthető, nem módosítható, nem függeszthető fel, nem vonható vissza amiatt, hogy az ellátásban részesülő személy egy másik tagállam területén tartózkodik.

4, 42. cikk- a jogosultsági idők összeszámítása: a migráns munkavállaló különböző tagállamban töltött évei összeadódnak.

II. 2. A migráns munkavállalók biztosítási jogviszonyának elbírálása:

Az a munkavállaló, aki egy másik tagállamban vállal munkát, hátrányosabb helyzetbe kerül, mint aki megszakítás nélkül egy ország szociális biztonsági rendszeréhez tartozik. A másik országban munkát vállalót többféle hátrány érheti (pl. bizonyos ellátásokhoz csak meghatározott várakozási idő eltelte után juthat hozzá. Vagy két országban kell járulékot fizetnie. Vagy egyik országban sem terjed ki rá a szociális biztonsági ellátásokat biztosító járulékfizetési kötelezettség).

A migráns munkavállaló foglalkoztatásának további két következménye lehet a szociális biztonság területén. Egyrészt megszakadhat a korábbi munkaviszonya szerinti országban levő szociális biztonsági jogviszonya, másrészt előfordulhat, hogy abban az országban kell járulékot fizetnie, amelyekben csak rövidebb időt szándékozik eltölteni, és így esélye sem lesz az ellátások igénybevételeire.

Az 1408/71 EGK tanácsi rendelet II. főcíméhez tartozó cikkek rögzítik azokat az általános szabályokat, amelyek alapján meghatározható, hogy az adott esetben mely tagország szabályait kell a szociális biztonsági rendszer keretébe tartozó juttatások vonatkozásában alkalmazni az unión belül mozgó munkavállalókra, önálló vállalkozókra.

Biztosítás a munkahely szerinti országban (lex loci laboris) 13. cikk:

- *Akit valamely tagállam területén foglalkoztatnak, az azon ország jogszabályainak hatálya alá tartozik, ahol a foglalkoztatás történik.*

- *Aki önálló vállalkozó,- ahol vállalkozási tevékenységét folytatja.*

- *A hajó fedélzetén foglalkoztatott,- amely tagország lobogója alatt hajózik a hajó.*

- *Közszolgálati alkalmazottak esetén,- amelynek hatóságai foglalkoztatják őket.*

Kivétel: szállítási vállalat vagy repülő személyzet foglalkoztatása. Kirendeltség vagy állandó képviselő esetében. Tengerészekre. A diplomáciai missziók és konzuli hivatalok által foglalkoztatottakra.

Kiküldött munkavállalók, önálló vállalkozók:

A dolgozó, önálló vállalkozó továbbra is a kiküldő állam jogszabályai szerint biztosított ügy, mintha továbbra is ennek a területén dolgozna. **A kiküldés időtartama** 12 hónap lehet, amely újabb 12 hónappal meghosszabbítható. **Végrehajtásához** a tagállamok egységes szerkezetű nyomtatványokat (*E 101*) alkalmaznak.

Olyan esetben, ahol az olcsóbb munkaerő közvetítése olyan tagállamokba történik, amelyekben magasabb járulékot kell fizetni, ott a rendeletek végrehajtása csak akkor lehetséges, ha az illetékes hatóság előzetesen ellenőrizte a következő feltételeket: folyamatos biztosítás a munkavállaló és a munkáltató között, a kiküldött személy nem válthat fel korábban kiküldött személyt, a kiküldést elrendelő cégnek tevékenységét a biztosítás helye szerinti országban kell kifejtenie.

Szokásosan két vagy több tagállamban történő foglalkoztatás:

Annak az államnak a jogszabályait kell alkalmazni, amelyben a munkavállaló állandó lakóhelye van, feltéve, hogy ebben a tagállamban is végez munkát.

Ha egyikben sincs lakóhelye, akkor annak az államnak a joga lesz rá érvényes, amelyben a munkáltató székhelye van, illetve ahol a vállalkozásnak bejegyzett székhelye van.

Kiküldött jogállás legfeljebb öt évig hosszabbítható meg.

II. 3. A koordinációs rendelet személyi hatálya:

Eredetileg csak a foglalkoztatásra vonatkozott. 1970 óta sokszor módosították, ezért mára az EU tagállamainak minden állampolgárára kiterjed, aki jelenleg vagy valaha munkavállalóként, önálló vállalkozóként, közszolgálati munkaviszony keretében munkát végez vagy végzett, valamint azok családtagjaira. Továbbá az unió területén élő menekültekre, hontalanokra, és azok családtagjaira, valamint diákokra és családtagjaikra. Azt a szándékot fejezi ki, hogy az EU területén a szabad mozgás jogával élő munkavállaló személyek szociális biztonsági joga ne sérüljön.

Nem tartozik a rendelet személyi hatálya alá: akik nem foglalkoztatottak, önálló vállalkozók és családtagjaik, a fogyatékkal élő személyek, akik sohasem végeztek kereső tevékenységet, illetve az ún. harmadik állam munkavállaló és önálló vállalkozó állampolgárai.

II. 4. A koordinációs rendelet tárgyi hatálya:

A rendelet 4. (1) cikkében megjelölt **pénzbeli és természetbeni szociális biztonsági ellátásokra** vonatkozik: betegségi ellátások, anyasági juttatások, rokkantsági ellátások, öregségi ellátások, hátramaradottak ellátásai, munkahelyi balesetek és foglalkozási megbetegedések után járó ellátások, haláleseti ellátások, munkanélküli ellátás, családi ellátások.

II. 5. A koordinációs rendelet alkalmazása:

A rendelet területi hatálya nemcsak az EU tagállamaira, hanem Liechtenstein, Norvégia,

Svájcra is alkalmazandó. A rendszer komplex. A nemzeti szociális biztonsági szervezetre komoly adminisztrációs és pénzügyi terhet ró. Olyan szabályozási terület, amelyben a tagállamok egyhangú döntése szükséges, így nehezkessé válik a döntéshozatal.

III. Egészségbiztosítási ellátások: betegségi, anyasági ellátások

Az egyes tagállamokban az egészségbiztosítási ellátások eltérőek. Az ellátások közül a **pénzbeli ellátásokat** (pl. táppénzt) mindig azon tagország jogszabályai alapján állapítják meg és fizetik ki, amelyekben az illető biztosított, függetlenül attól, hogy melyik országban lakik, vagy tartózkodik. A természetbeni ellátások nyújtásánál azonban a lakóhely, illetve a tartózkodási hely jogszabályai az irányadók, az ellátások nyújtása nem korlátlan.

A rendeletek alapján a következő **személyi kategóriák és ellátási mértékek** különíthetők el:

- *Turisták sürgősségi ellátása.*

- *Előzetesen engedélyezett külföldi gyógykezelés:* az illetékes biztosítónak engedélyeznie kell a külföldi gyógykezelést, amennyiben az ellátás az ellátási csomagjának a része, és a beteg odahaza nem részesülhet az adott kezelésben állapotának megfelelő időn belül. A magyar állampolgárok külföldi gyógykezelése 1988 óta jogszabályilag rendezett, és mindenki azonos feltételekkel férhet hozzá. Erről a kérdésről minden esetben a betegség jellege szerint illetékes, az országos intézetekben létrehozott szakmai bizottság dönt.

- *Lakóterületüket áthelyezők (pl. nyugdíjasok) teljes ellátása:* a személyek szabad áramlásából következően a lakóhely áthelyezése csak akkor engedélyezett, ha az illető biztosítási fedezetének mértéke alapján valószínűsíthető, hogy nem kell igénybe vennie a cél ország szociális ellátórendszerét, továbbá teljes körű egészségügyi biztosítással kell rendelkeznie. Ennek az áttelepülő nyugdíjasok úgy tudnak megfelelni, hogy közben megőrzik megállapított nyugdíjukat, valamint az ehhez kapcsolódó egészségügyi biztosításukat.

- *Diákok, kiküldött dolgozók:* minden olyan ellátásra jogosultak lettek, amelyet az állapotuk szükségessé tesz. A nagyobb költségigényű beavatkozások előtt a biztosító hozzájárulását kell kérniük (E 128).

- *Ingázó munkavállalók:* az egészségbiztosítási ellátásokat a biztosítása szerinti országban, azaz munkahelyén, továbbá a lakóhelye szerinti országban veheti igénybe, míg otthon lakó családtagjai lakóhelyükön a családfenntartó biztosítójának költségére.

- *Az ellátási költségek megtérítése:* a biztosítók közötti bonyolult elszámolási rendszerek szolgálják. A nem munkavállalási szándékkal kiutazó polgárok részére az ideiglenes tartózkodás alatti, sürgős orvosi beavatkozást igénylő esetek költségét az intézmények tételes számlák alapján számolják el. A lakóhelyüket áthelyezők, illetve a biztosítottal nem azonos országban élő családtagok teljes ellátásának költségeit a tagállamok átalánydíjakon térítik egymásnak.

A turisták sürgősségi ellátása:

Amennyiben egy uniós polgár megbetegszik vagy valamilyen baleset éri egy másik tagállam területén, és azonnali orvosi ellátásra szorul, akkor az egészségügyi ellátásokat a tartózkodási helye szerinti tagállamban is igénybe veheti. A költségeket pedig a biztosító fogja vállalni, amelyiknél biztosítva van. Az EU-ban nincs egységes biztosítási kártya, ezért szükséges az igazolás, hogy ki fog fizetni az ellátásért. Az **egységes igazolás** egy E 111-es nyomtatvány, amelyet utazás előtt a biztosító állít ki. Az E 111-es nyomtatvánnyal minden olyan ellátást igénybe vehető, amely a beteg állapotára tekintettel azonnal szükséges. Erről az orvos dönt. Az **üzleti biztosítók** felső határral dolgoznak, de minden költség fedezetére nyújtanak megfelelő garanciát (pl. fizetik a családtagok kiutazását).

A rendelet két alapelve valósul meg: Az **egyik**, hogy az ellátások költségeit az a biztosító viseli, amelyiknek a biztosított a járulékot fizette. A **másik** az azonos elbírálás elve, amelynek értelmében a másik tagállamból érkezőket a helyben lakó és biztosított állampolgárokkal azonos módon bírálják el. Magyarország az utóbbi megoldást választotta, Németország és Ausztria a biztosítók nagy száma miatt elszámoló lapot alkalmaz.

IV. A nyugdíjrendszerek fontossága:

Az EU népessége öregszi. Az előregedési folyamat a következő évtizedekben is folytatódik. 2040-re a 60 évesnél idősebbek csoportjának aránya meghaladja majd az össznépesség 1/3-át. Az előregedés a tagállamok járulékbeszedési- és elosztási rendszerére is hatással van, hiszen egyre kevesebb befizető áll szemben az egyre több igényjogosulttal. Az unió arra törekszik, hogy segítse a tagállamokat a legjobb módszerek kialakításában nyugdíjrendszerük finanszírozását illetően, illetve az egyénre szabott befizetés és járadék-igénybevétel megteremtésére vonatkozóan. Az EU kiáll az egyenlő elbírálás elve mellett, hogy mindenkit megillessen a jog az általa elvégzett munka után járó nyugdíj kézhezvételére.

IV. 1. A szociális biztonsági koordináció szerepe:

Idetartozik a diszkrimináció tilalma, az egy tagállam joghatósága alá tartozás, az összeszámítás- és az exportálhatóság elve. Az ellátások átfedésének tilalmára vonatkozó elv azonban ezen a területen nem érvényesül. **Egy nyugdíjas** egyszerre több tagállamból is kaphat nyugdíjat, legyen az öregségi, rokkantsági vagy más nyugdíjszerű jogosultság. Előfordulhat, hogy valaki több tagállamban gyűjti össze a szolgálati időket. Azokból a tagállamokból öregségi nyugdíjat kap, míg egy másik tagállamtól üzemi baleset miatt rokkantsági nyugdíjban részesül.

Magyarországon 1998 óta 15 év szolgálati időt kell teljesíteni ahhoz, hogy a kérelmező **résznyugdíjat** kapjon. Az ennél kevesebb szolgálati idővel rendelkező, csak pl. időskorúak járadékában vagy segélyekben részesülhet. Aki 20 év szolgálati időt szerez, az már teljes nyugdíjban részesül. Minden, a 20 évet meghaladó szolgálati év után további nyugdíj jár.

A nyugdíj összegét az éves átlagkeresetet alapul véve, arányosítással számítják ki.

Lehetőség van maximum 5 szolgálati év megvásárlására, és bizonyos időszakok szolgálati időnek minősülnek (pl. gyermekgondozási díj igénybevételének ideje). Különbség van tehát a biztosítási idők és a szolgálati idők között.

A koordináció lehetőséget biztosít arra, hogy a magyar nyugdíj megállapításánál figyelembe vegyék nemcsak a Magyarországon, hanem más EU- s tagállamokban megszerzett biztosítási időket is.

IV. 2. A nyugdíjak számítása a koordináció segítségével:

A koordináció előírja, hogy a nyugdíjkorhatár elérésekor az érintett tagállamokban meg kell vizsgálni, hogy az illető jogosult lesz-e nyugdíjra. A minimális biztosítási idő tartama egy év. A tényleges jogosultság létrejöttéhez azonban az illetőnek más tagállamokban is szereznie kell megfelelő biztosítási időket. A tagállamok a náluk ténylegesen letöltött biztosítási időt arányosítják az összeszámított biztosítási évekhez.

A nyugdíjkorhatár elérésekor az illető személy benyújtja a nyugdíjkérelmét az egyik tagállamban, és megkezdődik a kérelemmel kapcsolatos ügyintézés. Az illetékes szerv felveszi a kapcsolatot a munkavégzés helyeként megadott tagállamokkal, hogy megállapítsa, mennyi biztosítási ideje van az illetőnek. Az összes biztosítási idő kiszámítása után saját tagállama szempontjából kiszámítja az ún. pro ráta nyugdíjat, majd kifizeti azt.

Nincs tehát „EU- átlagnyugdíj”, minden tagállam a saját szabályai szerint számítja ki az általa fizetendő nyugdíjat. A tagállamok ezeket az összegeket a megadott bankszámlára utalják át. Az átutalást megelőzi az ellenőrzési folyamat, ezt a kedvezés elve írja elő. Az összeszámított nyugdíj nem lehet kevesebb a lakóhely szerinti min. nyugdíjnál, és nem lehet több, mint amennyit az illető a legkedvezőbb nyugdíjszámítást alkalmazó tagállamban elvileg elérhetett volna az összesített biztosított idővel.

V. Munkanélküliség:

A munkanélküliség különös figyelmet kap az EU-ban, aminek az oka az egységes munkaerőpiacon 1992 óta átlagosan 10 %-os a munkanélküliségi ráta. Magyarországon kb. 6 %, Spanyolországban és Görögországban magas, Luxemburgban és Hollandiában alacsony a munkanélküliek aránya. A munkanélküliség elleni küzdelem a tagállamok feladata. Az EU csak javaslatok megfogalmazására jogosult.

V. 1. Jogosultság a munkanélküli ellátásra, az ellátás összege:

A munkanélküli mindig csak egy tagállamtól kaphat munkanélküli ellátást. A migráns munkanélküli a munkanélkülivé válás helye szerinti tagállamban munkanélküli ellátást igényelhet, ha abban a tagállamban legalább 1 hónapon keresztül dolgozott.

Egyenlő elbánás elve: a tagállam a munkanélküli ellátást a saját állampolgáira irányadó szabályozás szerint nyújtja. Esetünkben 270 napig jár a pénzbeli ellátás, amelyet tanfolyamon való részvétel követ.

Az összeszámítás elve: ha egy tagállami szabályozás előírja, hogy 1 év biztosítási idő szükséges a munkanélküli ellátás igénybevételéhez, akkor a munkanélkülivé válás szerinti tagállamnak az 1 évi biztosítási időbe a más tagállamban töltött időt is be kell számítani. Az illetőnek be kell nyújtania a munkanélküli járadék iránti igényét, és csatolnia kell a más tagállami munkavállalást igazoló iratokat. A Foglalkoztatási Hivatal megállapítja a munkanélküli járadék összegét.

A koordinációs rendelet 68. (1) cikke előírja, hogy a járadék kiszámításánál a munkanélkülivé válás tagállamának csak azt az átlagkeresetet kell alapul venni, amelyet az illető személy abban a tagállamban kapott. A korábbi keresetek nem befolyásolják a munkanélküli ellátás összegét.

V. 2. Munkahelykeresés más tagállamban:

Ha a munkanélküli ellátásban részesülő személy legalább 1 hónapon át a munkanélkülivé válás tagállamában volt regisztrálva, de nem talált munkát, akkor elmehet más tagállamba munkát keresni. A koordináció biztosítja számára, hogy a munkanélküli juttatását 3 hónapon át utána küldjék, ha a választott célállamban 7 napon belül bejelentkezik a munkaügyi szervnél. Ha nem tér vissza 3 hónap leteltével és nem talál munkát, akkor az ellátás további részleteitől esik.

V. 3. Határ menti munkavállalók:

Határ menti munkavállaló **az olyan személy**, aki az egyik tagállam területén lakik, oda szabályszerűen naponta vagy legalább hetente egyszer visszatér, miközben egy másik tagállam területén dolgozik.

Munkanélküli ellátásra való jogosultsága attól függ, hogy teljesen vagy részlegesen válnak-e munkanélkülivé. A koordinációs rendszer előírja, hogy a részlegesen munkanélküli

személyek esetében a munkanélküli ellátásokért a munkahely tagállama a felelős, míg a teljesen munkanélküli személy ellátásait a lakóhely tagállama nyújtja, saját költségére. Így az egyenlő elbánás elve sérül. Ha ugyanis a lakóhely államában magasabbak az ellátások, akkor jól jár. Ha viszont alacsonyabbak, akkor rosszul.

VI. Családi ellátások:

Rendszerének kialakítása és működtetése a tagállamok hatáskörébe tartozik. A tagállamok családtámogatási rendszereiben sok közös elem jelenik meg *(szinte mindegyikben hármastagolódás figyelhető meg)*. Vannak biztosítástól függő ellátások, pl. gyermekgondozási díj. Alanyi jogon járó ellátások *(családi pótlék)*, és segélytípusú ellátások *(rendkívüli gyermekgondozási segély)*. Nagy különbségek vannak azonban az ellátások mértékében, illetve abban, hogy azokat milyen hosszú ideig folyósítják.

A koordináció olyan szabályokat fogad el, amelyek kapcsolatot teremtenek a tagállami rendszerek között a migráns munkavállalókat megillető egyenlő elbánás biztosítása céljából. A munkavégzés helye szerinti tagállam lesz a felelős a családi ellátások nyújtásért *(pl. Ha egy osztrák család Magyarországon lakik, és a szülők itt dolgoznak, akkor a gyermek ellátására a magyar szabályok lesznek az irányadók. Ha a szülők különböző tagállamokban dolgoznak, és mindkét államban jogosultak lehetnek az ellátásokra, akkor az a tagállam lesz a felelős a családi ellátásokért, ahol a gyermek lakik)*. A rendszer összehasonlításokat alkalmaz, és arra törekszik, hogy a család se többet, se kevesebbet ne kapjon annál, mint ami a legkedvezőbb helyzetben járna.

VII. Az 1408/71 EGK koordinációs rendelet magyarországi alkalmazása:

A közösségi szociális biztonsági koordinációs jog alkalmazása szempontjából érintett legfontosabb hazai törvények a következők:

- 1991. évi IV. Tv. A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról,
- 1993. évi III. TV. A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról,
- 1997. évi LXXX. TV. A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről,
- 1997. évi LXXXI. Tv. A társadalombiztosítási nyugellátásról,
- 1997. évi LXXXII. Tv. A magánnyugdíjról és a magán-nyugdíjpénztárakról,
- 1997. évi LXXXIII. Tv. A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól,
- 1998. évi LXXXIV. Tv. A családok támogatásáról.

Az Európa Tanács Szociális Biztonsági Egyezményei:

AZ ET a szociális biztonság területén az alábbi, minimális megfelelési szintet előíró, ún. normatív egyezményeket dolgozta ki:

- **Európai Szociális Carta** *(hazánk a cartát 1999-ben ratifikálta, nem csatlakozott azonban a társadalombiztosításra való jogot garantáló 12. cikkhez),*

- **Európai Szociális Biztonsági Kódex, valamint a hozzá tartozó Kiegészítő jegyzőkönyv** (*hazánk ugyan nem csatlakozott még a kódex-hez, az aláírás lehetőségének vizsgálata jelenleg folyamatban van*),
- **Átdolgozott Szociális Biztonsági Kódex.**

A szociális biztonsági egyezmények elsődleges célja, hogy az ET, mint szervezet, általános céljainak megvalósítását szolgálja a társadalombiztosítás terén való együttműködéssel, valamint a demokrácia és az emberi jogok védelmével. **A carta feladata** e téren alapvetően az, hogy a szociális jogok, mint az emberi méltósághoz kapcsolódó emberi jogok védelmének szükségességét megfogalmazza. A carta által megfogalmazott alapvető szociális jogok védelmének eszköze elsődlegesen a Kódex, amely mind szerkezetében, mind tartalmában nagymértékben támaszkodik a **Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 102. sz.**, a szociális biztonság minimumát rögzítő egyezményre. Természetesen a carta által előírt „megfelelési szint” az adott tagállam gazdasági helyzetének is függvénye.

Tekintve, hogy a **társadalmi kohézió** szorosan összefügg a **produktivitással**, amennyiben a változó munkaerőpiac negatív hatásait kiküszöböli, a társadalombiztosítási védelem minden esetben kölcsönhatásban áll a gazdaság teljesítményével és teljesítőképességével. E téren az egyes tagállamokra az a feladat hárul, hogy meghatározzák a szociális biztonság azon területét, ahol legégetőbb szükség van ellátások biztosítására.

A fent ismertetett célt, valamint az 1970-es évek óta változó társadalmi realitást figyelembe véve az ET kialakított egy Átdolgozott Kódexet, amely általános alapelveket és magas ellátási minimumszintet fogalmaz meg, de sok lehetőséget nyújt a főszabálytól való eltérésre.

Összességében: a kódexhez képest a rugalmasság és a (*pl. nemi megkülönböztetés szempontjából*) semlegesség elvei mellett rendeződik. A kivétel-lehetőségek miatt túlságosan bonyolult Átdolgozott Kódex jelenleg nem hatályos, tekintve, hogy még nem csatlakozott hozzá a minimálisan előírt két állam.

A kódex a szociális biztonság különböző ágai számára ellátási minimumokat ír elő. **természetbeni ellátásokat** a kódex csupán általánosságban, körvonalakban jellemezve határozza meg. A pénzbeli ellátások minimuma azonban minden esetben egy standardizált jogosult-típus korábbi jövedelmének egy bizonyos hányada.

A kódex egy nemzetközi egyezmény, melynek betartása az ahhoz csatlakozott államok esetében a ratifikált cikkekre való tekintettel kötelező. A kódexhez kapcsolódnak még mellékletek, melyek értelmezési segédletet nyújtanak, és amelyek alkalmazása nem kötelező, valamint egy jegyzőkönyv, mely külön ratifikációt igényel.

A carta ratifikált rendelkezései, - amennyiben azok elég pontosak és világosak - közvetlenül alkalmazhatók (*self-executing*) is lehetnek. E rendelkezések azonban tipikusan nem közvetlenül alkalmazandók, csupán a tagállamok nemzeti (belső) jogszabályainak interpretációs eszközei. A nemzeti jogszabályok értelmezésében adnak támpontot és ezáltal a jogalkalmazói diszkréciót szorítják meg. Nem lehetetlen tehát a kódex rendelkezéseire hivatkozni a nemzeti bíróságok előtt, de a rugalmasságot biztosító záradékok és választási lehetőségek miatt a közvetlen alkalmazás nehézségekbe ütközik.

Ellenőrzési mechanizmus:

A kódexnek való megfelelés felülvizsgálatáról a kódex 74. és 75. cikke rendelkezik. A főszabály értelmében a tagállamok kormányainak évente – az erre a célra rendelt kérdőívnek megfelelően – jelentést kell készíteniük a carta előírásainak való megfelelésről a vonatkozó nemzeti jogszabályok és statisztikai adatok közzétételével. A kialakult gyakorlat értelmében

részletes jelentést elegendő 5 évente beadni, az éves jelentésnek csak az időközben bekövetkezett változtatásokról kell tájékoztatnia. **A jelentés nyelve** francia vagy angol, a szociális partnerek közreműködése a jelentés elkészítésénél és ellenőrzésénél – az **ILO** ellenőrző-mechanizmusaival ellentétben – nem szükséges. A jelentésnek azonban nemcsak a kódex ratifikált részeire kell vonatkoznia. Kétévente szükséges vizsgálni a kódex nem ratifikált részeinek való megfelelést is.

Mindazonáltal a megfelelés felülvizsgálatának eljárásának jelentős szerepet játszanak az **ILO által felkért független szakértők** is. Az ilyen szakértőkből alkotott bizottság méri fel első olvasatban a nemzeti jelentéseket, ez biztosítja a vizsgálat magas technikai színvonalát és az ILO egyezményeknek megfelelő egységes interpretációt. Így a jelentés az ET szakértőihez már egy bizonyos „előszűrést” követően érkezik. Az ET szakértő egy további vizsgálatot követően, állásfoglalásukat mellékelve továbbítják a jelentést az ET Miniszteri Bizottsága részére, amely határozatban dönt a jelentés elfogadásáról, illetőleg emlékezteti a jelentést készítő államot – vonatkozó jogszabályait illetően- gyakorlata megváltoztatására.

A normatív egyezményekkel kapcsolatban felmerülő legjelentősebb kifogás, hogy a gazdasági-demográfiai helyzet változásával, egy magas munkanélküliségi szint kialakulásával,- amit adott esetben a társadalom elidősödése is súlyosbít,- a társadalombiztosítási rendszerek alapjaikban rokkannak meg. Ilyen esetben is elmondható az, hogy a normatív egyezmények által biztosított minimális standardok alkalmazása korlátot jelent a nemzeti jog „lazításával” szemben, és egy bizonyos ponton túl nem engedik „visszaesni” a szociális védelem szintjét.

Tanulságok a Közép- és Kelet-európai államok számára:

A társadalombiztosítási rendszereiket átalakító Közép- és Kelet-európai államok számára kiemelkedően fontos **az ET normatív egyezményeihez** való csatlakozás, tekintve, hogy az egyezményekben megállapított minimum-követelmények irányvonalat, és zsinórmértéket jelenthetnek a rendszerváltozással párhuzamosan erodálódott szociális biztonsági rendszerek újjáépítéséhez. Jóllehet az ET által gyakorolt kontroll-mechanizmus laza, a Miniszterek Tanácsának észrevételei az adott tagállamban belső vitát gerjeszhetnek, valamint napirenden tarthatják a szociális biztonság kérdéseit. E téren hangsúlyozni kell, hogy az egyezmények követelményeinek való megfelelés nem elengedhetetlen feltétel az ET számára, a tagállamok kormányainak azonban látható erőfeszítéseket kell tenniük országuk jogrendszerének közelítése tekintetében.

A Közép- és Kelet- európai államok számára fontos mind a carta, mind a kódex ratifikálása, tekintve, hogy a tényleges szociális jogokat a carta (a társadalombiztosítás szempontjából annak 12. cikke- garantálja. A szociális jogok tiszteletben tartásához a minimális mértéket a kódex adja meg. Természetesen nem tagadható, hogy a megfelelés anyagi eszközök kérdése is.

Ennek kapcsán vetődik fel a **harmonizáció-konvergencia problematikája** is. Amennyiben elfogadjuk, hogy az ET egyezményeinek célja a szociális biztonsági rendszerek harmonizációja, akkor a carta és a kódex jelentősége abban áll, hogy a szociális védelem egy bizonyos, minimális szintjét garantálják minden tagállamban. A konvergencia ellenben egy közös cél felé való törekvést jelent, tehát nem az utat írja elő, hanem csak az elérendő eredményt jelöli meg. Az egyezmények céljának megvalósítása szempontjából kiemelkedő jelentősége van a **tájékoztatásnak**, amely magában foglalja mind a társadalombiztosításban foglalkoztatott köztisztviselők, mind az érdekképviselők, illetőleg a lakosság széles körű tájékoztatását is.

Robert Castell: A társadalmi biztonság elvesztése. *Avagy mit jelent védetten élni?*
Esély, 2005/5.

Példaként szeretném csak megemlíteni Castel egyik tanulmányát, melyben felteszi a nagy kérdést a társadalmi biztonsággal kapcsolatban, ti. hogyan vegyük fel ellene a harcot. Ő ehhez példaként hozza fel Franciaországot, ahol a társadalmi biztonságihiány megléte esetére bevezették az RMI-t (1988, jelentése: beilleszkedési minimum jövedelem). Az RMI akkor kapható meg társadalmukban, ha valaki köt az állammal egy „beilleszkedési szerződést” arra vonatkozólag, hogy ő is megtesz mindent annak érdekében, hogy szorult helyzetéből kilábaljon. Ez a szerződés azonban sokszor azért nem köttetik meg, mert ezeknek az embereknek éppen, hogy nincsenek erőforrásaik, amit ekkor kellene életbe léptetniük. A rendszer pedig ezt várja el tőlük.

Dr. Gyulavári Tamás szakmai önéletrajza:

DR. GYULAVÁRI TAMÁS
Budapest 1085
Mária u. 29.
Tel: 06-20-3179673
Email: gyt@mail.datanet.hu

SZEMÉLYI ADATAIM

Születési hely: Sopron
Születési idő: 1969. május 11.

TANULMÁNYAIM

1983 - 1987
ELTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium

1987 - 1992
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
Cum laude jogi diploma

1992 október - 1993 július
Warwick University (Egyesült Királyság)
Tempus ösztöndíj
Certificate in English law

1997 március - július
University of Groningen (Hollandia)
Kutatási ösztöndíj

1998 október - december
Université D'Aix-Marseille (Franciaország)
Kutatási ösztöndíj

1999 április- május
Lund University (Svédország)
Kutatási ösztöndíj

2001 február - március
European University Institute, Firenze
Kutatási ösztöndíj

1996 - 2002
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
Phd. summa cum laude

MUNKATAPASZTALAT:

1993 - 1995
Budapesti 18. számú Ügyvédi Iroda
Ügyvédjelölt

1995 –1999
Kossuth Lajos Tudományegyetem, Szociológia és Politikatudományi Intézet
Tanársegéd

1996 - 1998
Munkaügyi Minisztérium, Egyenlő Esélyek Titkársága
EU jogharmonizációs szakértő

1998 -2002
Európai Integrációs Tárcaközi Bizottság Szociálpolitikai Munkacsoportja
EU jogharmonizációs szakértő

1999 – 2000
A szociális partnerek felkészítése az Európai unióhoz történő csatlakozásra –
Országos foglalkoztatási Közalapítvány
Tréner

2000-től
Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar
Munkajogi és Társadalombiztosítási Jogi Tanszék
egyetemi adjunktus, 2003-tól egyetemi docens

2002 – 2003
Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi
CXXV. törvény koncepciójának egyik szerzője, a törvény kodifikációjában az
Igazságügyi Minisztérium szakértője

2002-től
Az Integrációs és Fejlesztéspolitikai Munkacsoport szociálpolitikáért felelős tagja

2003 - 2004

A Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv kidolgozásában külső szakértő

SZAKMAI PROGRAMOK:

1994. július

Moderator Training Program

Prága - Friedrich Naumann Stiftung

1994 november

Promoting Tolerance Program

Washington, Boston, Seattle - Friedrich Naumann Stiftung

1994-1995

Case Study Program

Prága, Liberec, Eger - Harvard University

1995 április

Human Rights Litigation: the lawyers' role

London - British Council

NYELVISMERTET:

Angol nyelv

Középfokú nyelvvizsga (1990)

TOEFL nyelvvizsga (1994)

Francia nyelv

Alapfokú nyelvvizsga (2001)

PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

Könyvek:

Gyulavári Tamás (szerk.): *Egyenlő esélyek és jogharmonizáció*. Budapest, 1997, MÜM - ISM

Gyulavári Tamás - Egyed Mária: *Az Európai Közösség szociálpolitikája a kezdetektől a Maastrichti Szerződésig*. Európai Tükör Műhelytanulmányok 44. szám, Budapest, 1998

Gyulavári Tamás – Kardos Gábor (szerk.): *Szociális jogok az Európai Unióban I.-II.* Európai Tükör Műhelytanulmányok 45-46. szám, Budapest, 1998

Gyulavári Tamás – Nyilas Mihály – Szikra Dorottya: *A legutóbb csatlakozott EU-tagállamok tapasztalatai a szociális védelem területén.* Európai Tükör Műhelytanulmányok 47. szám, Budapest, 1998

Gyulavári Tamás – Könczei György: *Európai szociális jog.* Budapest, 1999, Osiris

Gyulavári Tamás – Kiss Róbert – Lévai Katalin (szerk.): *Vegyesváltó: Pillanatképek nőkről, férfiakról.* Egyenlő Esélyek Alapítvány, Budapest, 1999

Gyulavári Tamás – Albert Levente (szerk.): *Az Európai Szociális Alap.* Budapest, 1999, Szociális és Családügyi Minisztérium

Gyulavári Tamás – Kardos Gábor (szerk.): *Szociális jogok az Európai Unióban.* Budapest, 1999, Aduprint

Gyulavári Tamás (szerk.): *Az Európai Unió szociális dimenziója.* Budapest, 2000, Szociális és Családügyi Minisztérium

Gyulavári Tamás – Kardos Gábor (szerk.): *Egyenlőbben.* Budapest, 2000, INDOK

Gyulavári Tamás – Kardos Gábor (szerk.): *Jogharmonizációs javaslat.* Budapest, 2000, INDOK

Gyulavári Tamás – Kozma Ágnes (szerk.): *Foglalkoztatáspolitikai az Európai Unióban.* Budapest, 2001, Szociális és Családügyi Minisztérium

Gyulavári Tamás (szerk.): *Az Európai Szociális Alap és Magyarország.* Budapest, 2002, FMM

Bankó Zoltán – Berke Gyula – Gyulavári Tamás – Kiss György (szerk.): *Külföldiek foglalkoztatása Magyarországon.* Budapest, 2002, KJK

Bankó Zoltán – Berke Gyula – Gyulavári Tamás – Kiss György (szerk.): *Az Európai Bíróság munkajogi esetjoga. Az egyenlő bánásmód elve.* Budapest, 2003, KJK

Bankó Zoltán – Berke Gyula – Gyulavári Tamás – Kiss György (szerk.): *Az Európai Bíróság munkajogi esetjoga. A munkavállalók szabad mozgása.* Budapest, 2003, KJK

Gyulavári Tamás (szerk.): *Az Európai Unió szociális dimenziója.* Budapest, 2004, OFA

Tudományos cikkek:

Az Európai Gazdasági Közösséghez való csatlakozás hatása a spanyol szociális védelem rendszerére. ESÉLY 1997/3.

Gyulavári Tamás - Peszlen Zoltán: *Ünnepélyes Deklaráció: a Közösségi Charta*. ESÉLY 1998/1.

Gyulavári Tamás - Egyed Mária: *Szociális biztonság az Európai Unióban*. ESÉLY 1998/4.

Gyulavári Tamás: *A munkavállalók jogainak védelme az Európai Unióban*. Munkaügyi Szemle 1998/7-8.

Gyulavári Tamás: *A fogyatékos személyek jogainak védelme az Európai Unióban*. ESÉLY 1998/5.

Gyulavári Tamás: *Próbaper a diszkriminatív álláshirdetések ellen*. Munkaügyi Szemle 1998/4.

Gyulavári Tamás – Toma Krisztina: *Az Európai Szociális Alap. Európai Tükör* 1999/2–3.

Gyulavári Tamás: *Az egyenlő bánásmód elvének dogmatikai és gyakorlati jeletősége*. In: Kiss György (szerk.): *Az Európai Unió munkajoga*. Osiris, 2000, Budapest, 57-168.

Bitskey Botond - Gyulavári Tamás: *Kell-e antidiszkriminációs törvény?* *Jogtudományi Közöny*, 2002/12.

Gyulavári Tamás: *Az EU szociális joga: érdekek kereszttüzében*. *Jura* 2003

Gyulavári Tamás: *Unió polgárság: vágyak és valóság*. *Európai Tükör* 2003/7.

Gyulavári Tamás –Krémer Balázs: *Európai Szociális Modell?* *Esély* 2004/3.

Gyulavári Tamás – Bitskey Botond: *Az antidiszkriminációs jog reformjáról*. *Acta Humana* 2005/1., Megjelenés alatt

A témához kapcsolódó irodalmak:

- **Atkinson, Anthony B.:** *A szociális biztonsági háló*. *Esély*, 1992. 2. szám 2-28.o.
- **Augusztinovics Mária:** *Nyugdíjrendszerek és reformok az átmeneti gazdaságokban*. *Közgazdasági Szemle*, XLVI.évf., 1999. július-augusztus (657-672.o.)
- **Castel, Robert:** *A társadalmi biztonság elvesztése*. *Esély*, 2005/5.

- **Czúcz Ottó:** *Az öregségi nyugdíjrendszerek.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1994. (részletek)
- **Csaba Iván:** *Magánbiztosítás és társadalombiztosítás.* Esély, 1990/6
- **Ferge Zsuzsa (1995-1996):** *A magyar segélyezési rendszer reformja.* Esély, 1995/6., 1996/2.
- **Gyulavári Tamás (szerk.):** *Az Európai Unió szociális dimenziója.*
- **Holzmann, Robert (1992):** *A kiegészítő nyugdíjrendszerek: célok, formák, kényszerek.* Esély, 5. sz.
- **Berghman, Jos:** *Szociális védelem és szociális minőség Európában.* Esély, 1999. (különszám)
- **König Éva:** *A segélyezés Bermuda- háromszöge.* Esély, 2004/1.
- **Littlewood, Michael:** *A nyugdíjpolitika megjavításáról.* Esély, 2003/1.
- **Monostori Judit:** *A jövedelmi szegénység és a segélyezés kapcsolata.* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2001
- **Semjén András (1996):** *A pénzübeli jóléti támogatások ösztönző hatásai* Közgazdasági Szemle, XLIII. évf., (841-862.o.)
- **Sinfield, Adrian:** *Társadalmi védelem, kontra adótámogatás.* Esély, 1999/1.
- **Szalai Júlia:** *A jóléti fogda.* Esély, 2004/6. és 2005/1.
- **DR. Gyulavári Tamás szakmai önéletrajza**
<http://www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=361>
 Utolsó látogatás: 2008.március 27.

